

Marta Pietrzak

Przedmiot i obszar badań lotnictwa a obronność

Obronność - Zeszyty Naukowe Wydziału Zarządzania i Dowodzenia Akademii Obrony Narodowej nr 2, 101-114

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

AUTOR

mgr Marta Pietrzak

RECENZENT

prof. dr hab. inż. Stanisław Zajas

PRZEDMIOT I OBSZAR BADAŃ LOTNICTWA A OBRONNOŚĆ

Wstęp

Ustawicznie zmieniający się charakter zagrożeń bezpieczeństwa traktuje o nowych i permanentnych wyzwaniach, z jakimi należy się zmierzyć za pomocą narodowych systemów obronnych, jak również w kontekście działań sojuszniczych.

Obecnie ocenia się, że w warunkach obniżonej stabilności środowiska międzynarodowego, główne zagrożenie dla pokoju stanowi możliwość rozprzestrzeniania się konfliktów lokalnych¹. Pomimo że współczesne uwarunkowania bezpieczeństwa wskazują istnienie niewielkiego zagrożenia wybuchem konfliktów zbrojnych o dużej skali, to właśnie potencjalne konflikty o charakterze lokalnym stają się poważnymi źródłami niepokoju i zagrożenia perspektyw tworzenia środowiska bezpieczeństwa w Europie².

Nieustannie też ewolucji ulega myślenie o obronności państwa, która postrzegana jest w szerszych niż tradycyjnie kategoriach. Faktem jest, że obowiązek obrony naszego kraju został narzucony każdemu obywatelowi Polski, czego podstaw doszukiwać się należy w najważniejszym akcie prawnym, jakim jest Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej³. Zgodnie z jej treścią „*obowiązkiem obywatela polskiego jest wierność Rzeczypospolitej Polskiej oraz troska o dobro wspólne*”⁴. Dobrem wspólnym w omawianym kontekście może być brak zagrożenia i stan bezpieczeństwa, który jest drugim w kolejności najważniejszych potrzeb każdego człowieka. W związku z powyższym do jednej z naszych głównych powinności należy dbanie o zapewnienie tego stanu i minimalizowanie potencjalnego ryzyka jego zachwiania.

¹ R. Wróblewski, *Scenariusze sytuacji kryzysowych oraz wojennych i ich wpływ na planowanie sił zbrojnych państwa – członka NATO*, AON, Warszawa 1999.

² Za: J. Karpowicz, *Lotnictwo w operacjach pokojowych*, rozprawa habilitacyjna, AON, Warszawa 2001, s. 6.

³ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. 1997 Nr 78, poz. 483).

⁴ Ibidem, art. 82.

Kluczową rolę w staniu na straży bezpieczeństwa jest dokument wydany w oparciu o art. 4a ust. 1, pkt. 1 ustawy z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej – Strategia Bezpieczeństwa Narodowego RP⁵. W myśl jej zapisów Polska jest krajem tworzącym europejskie struktury obronne i winna jest adaptować swe zasoby cywilne oraz wojskowe do zwalczania potencjalnych zagrożeń, które mogą mieć wpływ na skuteczne działanie państw członkowskich Sojuszu Północnoatlantyckiego w umacnianiu systemu obronnego. Dlatego też tak istotną staje się konieczność umacniania narodowego systemu obronnego w celu poprawy stanu bezpieczeństwa całego układu. Dokumentem, który konkretyzuje oraz rozwija zapisy dotyczące obronności zawarte w Strategii Bezpieczeństwa Narodowego RP jest Strategia Obronności RP⁶, w której to uwarunkowania, zarówno polityki bezpieczeństwa, jak i obronnej, uzależnione są przede wszystkim od członkostwa Polski w NATO i Unii Europejskiej.

Zgodnie z treścią wspomnianego dokumentu, *państwo polskie utrzymuje ciągłą zdolność do obrony, wykorzystując do tego wszystkie dostępne środki i podporządkowując jej działania polityczne, gospodarcze, dyplomatyczne i wojskowe*⁷. Natomiast zapewnienie obrony naszego kraju uregulowane jest sprawnie działającym i permanentnie doskonalonym systemem obronny państwa, w którego skład wchodzi podsystem kierowania obronnością, podsystem militarny, czyli Siły Zbrojne, oraz pozamilitarny. Warto o tych podsystemach pamiętać, gdyż zazwyczaj, myśląc o obronie, utożsamiamy ją tylko i wyłącznie z siłami zbrojnymi, wojskiem i działaniami zbrojnymi. Z drugiej zaś strony, istotny w tym momencie wydaje się fakt podkreślenia, że obrona to jednak niezaprzeczalny element związany z siłami zbrojnymi.

Obecnie *obronność jest dziedziną bezpieczeństwa narodowego, stanowiącą sumę wszystkich cywilnych i wojskowych przedsięwzięć mających na celu zapobieganie i przeciwstawienie się wszelkim potencjalnym zagrożeniom bezpieczeństwa państwa, zarówno militarnym, jak i pozamilitarnym, mogącym doprowadzić do kryzysu polityczno-militarnego*⁸. Dzięki temu definicja i sposób rozumowania obronności zyskał o wiele szersze znaczenie. Składowymi efektywnej obrony są dziś nie tylko przedsięwzięcia formacji wojskowych, lecz także całokształt zarówno działań, jak i elementów,

⁵ Ustawa z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 2004 r. Nr 241, poz. 2416).

⁶ *Strategia Obronności Rzeczypospolitej Polski*, Strategia sektorowa do Strategii Bezpieczeństwa Narodowego RP, Ministerstwo Obrony Narodowej, Warszawa 2009 r., Strona internetowa: http://www.bbn.gov.pl/portal/pl/475/2826/Strategia_Obronności_Rzeczypospolitej_Polskiej.html (dostęp: 10.04.2012 r.).

⁷ Ibidem, s. 8.

⁸ Ibidem, s. 3.

o charakterze cywilnym. Wszelkie pozamilitarne ogniwa obronne również stanowią o sile zasobów obronnych naszego państwa.

Niewątpliwie należy uznać, że o randze skutecznej obrony świadczą siły szybkiego reagowania na potencjalne zagrożenia. Takimi siłami szybkiego reagowania na niebezpieczeństwo wydają się zasoby lotnictwa naszego kraju, a analiza światowych tendencji z zakresu obronności dowodzi, że coraz bardziej w tym kontekście wzrasta rola lotnictwa, zarówno wojskowego, jak i cywilnego. Dlatego tak istotne jest podjęcie tematu lotnictwa w tle rozważań nad obronnością odnoszących się do całości obszaru lotnictwa, a nie wyłącznie jego aspektu wojskowego. W związku z powyższym, **przedmiotem badań** niniejszego opracowania będzie lotnictwo cywilne oraz państwowe w kontekście zasobów obronnych naszego kraju. Zastosowane w pracy metody badawcze, takie jak analiza, synteza, wnioskowanie, pozwolą zidentyfikować **cel badań**, jakim jest określenie roli lotnictwa w systemie obronnym naszego kraju. Główny problem badawczy sformułowano w formie następującego pytania: **Jaką rolę odgrywa lotnictwo w systemie obronnym naszego kraju?** W oparciu o ogólny problem badawczy sprecyzowane zostały następujące problemy cząstkowe:

1. Czym jest lotnictwo i jaki jest jego podział?

2. Czym jest lotnictwo państwowe, jaką rolę pełni i jakie zadania wykonuje w aspekcie obronności?

3. Czym jest lotnictwo cywilne, jaką rolę pełni i jakie są jego główne zadania w kontekście obrony naszego kraju?

Przed przystąpieniem do badań konieczne stało się przyjęcie hipotez, które pozwoliłyby zweryfikować przyjęte problemy. Wychodząc z dotychczasowych rozważań, w oparciu o pozycje dostępnej literatury, jak również na podstawie analizy dokumentów, podjęto próbę sformułowania hipotez;

1. Należy przyjąć, że lotnictwo jest jednym z ważniejszych podmiotów mających wpływ na obronność naszego kraju. Biorąc pod uwagę jego części składowe, zalicza się je zarówno do podsystemu militarnego, jak i podsystemu niemilitarnego w systemie obronnym państwa.

2. Należy sądzić, że lotnictwo państwowe odgrywa znaczącą rolę w podsystemie militarnym systemu obrony państwa, a jego elementy składowe dotyczą zarówno lotnictwa poszczególnych rodzajów wojsk, jak i lotnictwa służb porządku publicznego.

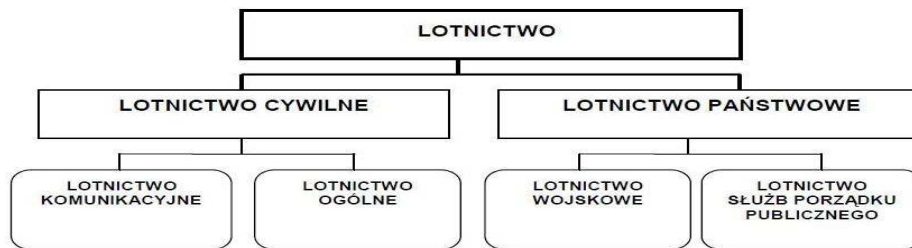
3. Należy uznać, że lotnictwo cywilne umiejscowione zostało w podsystemie niemilitarnym systemu obrony państwa, a jego zasoby mogą zostać użyte na potrzeby obronne państwa oraz, z uwagi na członkostwo Polski w NATO i Unii Europejskiej, operacji sojuszniczych.

Lotnictwo i jego podział

Lotnictwo można definiować w dwojaki sposób. Zazwyczaj interpretowane jest jako dziedzina komunikacji oraz rodzaj sił zbrojnych. Generalnie jest to ogół zagadnień związanych z wszelkiego rodzaju statkami powietrznymi i podmiotami zdolnymi do wykonywania lotu w przestrzeni powietrznej, czyli związanego z komunikacją powietrzną⁹. W węższym znaczeniu, lotnictwo rozpatruje się pod względem funkcjonalności i zdolności do wykonywania zadań o różnym charakterze.

Klasyfikując lotnictwo w kontekście systemu obronnego należy podzielić je, według kryterium strukturalnego, na lotnictwo państwowe oraz cywilne. Lotnictwo państwowe nie podlega polskiemu prawu lotniczemu, z wyjątkiem niektórych przepisów¹⁰ stosowanych dla lotnictwa cywilnego, co stanowi o jego odrębności. Współczesny podział lotnictwa przedstawia rysunek 1.

Przedstawiona klasyfikacja lotnictwa dokonana została zgodnie z literą polskiego prawa¹¹. Podział ten jest zgodny z, przyjętym obecnie i obowiązującym w prawie międzynarodowym, rozróżnieniem między statkami powietrznymi cywilnymi i państwowymi. Obecnie obowiązująca Konwencja Chicagowska¹² z 1944 roku o międzynarodowym lotnictwie cywilnym stanowi, że stosuje się ona wyłącznie do cywilnych statków powietrznych, a nie stosuje się do statków powietrznych państwowych. Przy tym statki używane w służbie wojskowej, celnej i policyjnej uważa się za państwowe¹³.

Źródło: E. Zabłocki, *Lotnictwo cywilne. Lotnictwo służb porządku publicznego*, AON, Warszawa 2008, s. 8.

Rys. 1. Współczesny podział lotnictwa

⁹ Na podstawie: <http://sjp.pwn.pl/szukaj/lotnictwo> (dostęp: 6.04.2012 r.) oraz <http://www.definition-of.net/definicji-lotnictwo> (dostęp: 7.04.2012 r.).

¹⁰ Ustawa z dnia 3 lipca 2002 roku Prawo Lotnicze (Dz.U. z 2002 r. Nr 130, poz. 1112).

¹¹ Ustawa Prawo Lotnicze z dnia 3 lipca 2002 r. (z późn. zm.).

¹² *Konwencja o międzynarodowym lotnictwie cywilnym*, Chicago 7 grudnia 1944 r. (Dz.U. z 1959 r. Nr 35, poz. 212, z późn. zm.), dostępne: http://www.ulc.gov.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=206&Itemid=480.

¹³ M. Żylicz, *Prawo lotnicze międzynarodowe, europejskie i krajowe*, Wydawnictwo Prawnicze, „Lexis Nexis, Warszawa 2002, s. 25.

Wciąż jesteśmy świadkami niebywałego w historii ludzkości postępu technologicznego w środkach transportu lotniczego, stąd charakterystyka lotnictwa jest zagadnieniem bardzo złożonym. Z jednej strony lotnictwo korzysta z najnowszych zdobyczy nauki i techniki, a z drugiej strony stawia wyzwania technologiczne, które stymulują postęp *know how*, i przyczynia się tym samym do powstania nowych dziedzin nauki i przemysłu¹⁴.

Zagrożenia powietrzne mają charakter zarówno cywilny, jak i wojskowy. Stanowią one zagrożenie zarówno dla bezpieczeństwa państwa, jak i obywateli – ich życia i zdrowia. Są związane z ciągle rosnącą liczbą i różnorodnością cywilnych i wojskowych użytkowników przestrzeni powietrznej, którzy wykonują loty w jej strefie kontrolowanej i niekontrolowanej. Z tym zjawiskiem mamy do czynienia także w Polsce. Rośnie liczba użytkowników przestrzeni niekontrolowanej. Mamy coraz więcej prywatnych właścicieli statków powietrznych, dużo lotnisk i lądowisk lokalnych, które trudno ochraniać¹⁵.

W związku z interdyscyplinarnym charakterem możliwych zagrożeń przestrzeni powietrznej, rozwiązywanych na różnych poziomach: instytucjonalnym, narodowym i międzynarodowym, istotne jest odpowiednie przygotowanie systemu obronnego, który byłby w stanie w efektywny sposób zareagować w każdym z aspektów. Warto podkreślić fakt, że zadania lotnictwa w zakresie obrony naszego kraju, realizowane są zarówno w czasie pokoju, kryzysu, jak i wojny, a zmienia się jedynie ich charakter oraz zakres.

Jednym z ważnych warunków skutecznego funkcjonowania całego systemu obronnego państwa jest ścisła współpraca cywilno-wojskowa (CIMIC)¹⁶. Swoim działaniem obejmuje ona współdziałanie podsystemów militarnego i niemilitarnego, również w ramach wypełniania zadań sojuszniczych.

Ponadto, zasoby obronne lotnictwa, tak państwowego, jak cywilnego, podzielić można na kilka obszarów, do których zalicza się infrastrukturę, środki przewozu, organizacje i przedsiębiorstwa z branży lotniczej, a także i system zarządzania przestrzenią powietrzną. Kluczową rolę odgrywa rozmieszczenie i lokalizacja lotnisk oraz lądowisk, ilość tych podmiotów oraz liczba i możliwości wykorzystania statków powietrznych, będących w dyspozycji obu sektorów lotnictwa i świadczących o potencjale realizacji działań obronnych. Niemniej ważne w kwestiach obronności wydają się przedsiębiorstwa lotnicze, które to wykonują szereg zadań mających wpływ na późniejsze wykonywanie zadań przez statki powietrzne. Warunkiem skutecznego i efektywnego funkcjonowania systemu obronnego jest także system zarządzania przestrzenią powietrzną z wszelkimi swoimi zasobami – osobowymi, technicznymi, informacyjnymi oraz materialnymi.

¹⁴ Za: E. Zabłocki, *Lotnictwo cywilne. Lotnictwo służb porządku publicznego*, AON, Warszawa 2008, s. 7.

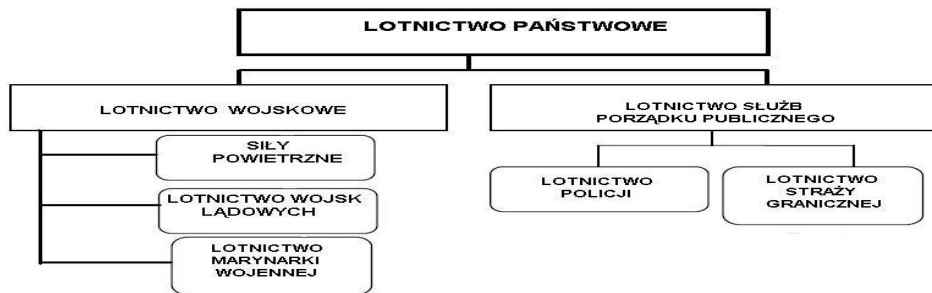
¹⁵ E. Zabłocki, *Zasoby obronne lotnictwa cywilnego*, „Zeszyty Naukowe AON” nr 2 (75), Warszawa 2009, s. 206.

¹⁶ CIMIC – Civil – Military Co-Operation.

Lotnictwo państwowe w systemie obronnym

Chcąc pokrótce przybliżyć klasyfikację lotnictwa państwowego, należy odnieść się do lotnictwa wojskowego oraz Lotnictwo Służb Porządku Publicznego. Podział lotnictwa państwowego obrazuje rysunek 2. Jednocześnie na odnotowanie zasługuje fakt, że w trakcie przedstawiania składowych Lotnictwa Służb Porządku Publicznego wzięto pod uwagę tylko Lotnictwo Policji oraz Lotnictwo Straży Granicznej, bowiem inne elementy wchodzące w jego skład (Straż Pożarna oraz Służba Celna) nie występują w formie oddzielnych zorganizowanych struktur.

Bardziej skomplikowana, chociaż przydatna w praktyce, jest klasyfikacja lotnictwa według kryteriów funkcjonalnych, inaczej według przeznaczenia. Nie jest ona tożsama z zaprezentowaną klasyfikacją strukturalną. Dla zasygnalizowania tego problemu posłużmy się przykładem. Jeśli mówimy o Lotnictwie Straży Pożarnej, to chodzi zarówno o jego strukturalne usytuowanie (w Straży Pożarnej), jak i o statki powietrzne przystosowane (przeznaczone) do operacji przeciwpożarowych. Tego typu statki mogą jednak występować także w strukturach innych rodzajów lotnictwa, np. w lotnictwie wojskowym i/lub policyjnym.¹⁷

Źródło: opracowanie własne na podstawie E. Zabłocki, *Lotnictwo cywilne. Lotnictwo służb porządku publicznego*, AON, Warszawa 2008.

Rys. 2. Podział lotnictwa państwowego

Lotnictwo wojskowe stanowi jeden z zasadniczych rodzajów wojsk w składzie sił zbrojnych, a dzięki swoim właściwościom stanowi o formie i charakterze współczesnych i perspektywicznych koncepcji prowadzenia działań zbrojnych. Do specyficznych cech lotnictwa wojskowego należą przede wszystkim szybkość, mobilność, bojowość i łatwy dostęp do każdego zakątka świata.

W tradycyjnym ujęciu siły powietrzne są rodzajem sił zbrojnych przeznaczonym do prowadzenia operacji powietrznych i działań powietrznych

¹⁷ E. Zabłocki, *Lotnictwo cywilne...*, AON, Warszawa 2008, s. 251.

w czasie pokoju, kryzysu i wojny w wymiarze powietrznym. W czasie pokoju siły powietrzne prowadzą rozpoznanie przestrzeni powietrznej oraz utrzymują dyżurne siły obrony powietrznej do przeciwdziałania naruszeniom przestrzeni powietrznej, w tym zagrożeniom terrorystycznym z powietrza, oraz dyżurne siły i środki ratownictwa lotniczego. W czasie kryzysu siły powietrzne, oprócz wykonywania zadań okresu pokoju, mogą uczestniczyć w sojuszniczych lub koalicyjnych operacjach reagowania kryzysowego, operacjach stabilizacyjnych, zwalczaniu klęsk żywiołowych lub przeciwdziałaniu zagrożeniom niemilitarnym. W czasie wojny siły powietrzne są przeznaczone do ciągłej obserwacji i rozpoznania przestrzeni powietrznej, ostrzegania wojsk o zagrożeniach z powietrza oraz uczestniczą w odparciu agresji powietrznej przeciwnika, osłabieniu jego potencjału militarno-ekonomicznego oraz wsparciu innych rodzajów sił zbrojnych¹⁸.

W większości państw europejskich, w tym we wszystkich państwach NATO, Siły Powietrzne są przeznaczone do odparcia agresji powietrznej przeciwnika, osłabienia jego potencjału bojowego oraz tworzenia warunków do prowadzenia operacji obronnej przez Wojska Lądowe i Marynarkę Wojenną¹⁹.

Warto również podkreślić, że zadania²⁰ sił powietrznych w czasie pokoju skupiają się także na prowadzeniu ciągłego szkolenia oraz utrzymaniu sprawności sprzętu technicznego będącego na wyposażeniu. W czasie kryzysu militarnego siły powietrzne zwiększają swoją gotowość bojową, przeciwdziałają przeciwko naruszeniom przestrzeni powietrznej naszego kraju i sojuszu oraz wykonują zadania związane z uzupełnieniem stanów osobowych i rozwinięciem wybranych jednostek sił do etatów wojennych. Istotne w ramach operacji obronnych jest również uaktualnienie planów operacyjnych oraz zadań, a przede wszystkim demonstracja siły i gotowości do odparcia agresji przeciwnika.

Tradycyjnie siły powietrzne składają się z wojsk lotniczych mających w swoim składzie całe lotnictwo wojsk obrony powietrznej tego rodzaju sił zbrojnych, wojsk radiotechnicznych, wojsk obrony przeciwlotniczej, stanowisk i punktów dowodzenia spiętych siecią łączności oraz jednostek logistycznych. Najważniejszą częścią składu bojowego sił powietrznych są lotnictwo wojskowe oraz naziemne środki obrony powietrznej²¹. Warto za-

¹⁸ R. Szpyra i in., *Sztuka operacyjna sił powietrznych*, AON, Warszawa 2007, s. 9, [w:] S. Zajas, *Siły powietrzne. Dzień dzisiejszy i wyzwania przeszłości*, AON, Warszawa 2009, s. 11.

¹⁹ E. Zabłocki, *Siły Powietrzne w systemie obronnym państwa*, AON, Warszawa 1996, [w:] J. Karpowicz, M. Tokarski, *Współczesne bezpieczeństwo międzynarodowe. Wybrane problemy*, Dęblin 2000, s. 40.

²⁰ Na podstawie: <http://www.sp.mil.pl/pl/struktura/sily-powietrzne> (dostęp: 10.04.2012 r.).

²¹ S. Zajas, *Siły powietrzne. Dzień dzisiejszy i wyzwania przeszłości*, AON, Warszawa 2009, s. 11.

znaczyć, że w skład lotnictwa wojskowego sił powietrznych może wchodzić²²:

- załogowe i bezzałogowe lotnictwo bojowe – lotnictwo myśliwskie, myśliwsko-bombowe, szturmowe,
- lotnictwo wsparcia działań powietrznych – samoloty i śmigłowce wczesnego wykrywania i naprowadzania, dowodzenia, rozpoznawcze, transportowe, walki elektronicznej, działań specjalnych oraz poszukiwania i ratownictwa.

Siły powietrzne funkcjonują w ramach narodowego systemu obrony powietrznej, który jest zintegrowany z systemem sojuszniczym oraz z właściwym europejskim systemem cywilno-wojskowym. Szczególny rodzaj zadań wykonywanych przez lotnictwo SP w czasie pokoju, zapewniający zachowanie suwerenności przestrzeni powietrznej w Zintegrowanym Systemie Obrony Powietrznej NATO, stanowią misje Air Policing, które mają na celu ochronę przestrzeni powietrznej przed naruszeniem jej granic siłami dyżurnymi. Podczas kryzysu niemilitarnego siły powietrzne zobligowane są do prowadzenia działań ratowniczych, wsparcia innych służb ratowniczych oraz wydzielenia sił do likwidacji skutków klęsk żywiołowych. Realizacja działań sił powietrznych w trakcie czasu wojennego skupia się przede wszystkim na ataku strategicznym, walce o zdominowanie przestrzeni powietrznej, zwalczaniu sił lądowych i morskich oraz wszelkich działaniach wspierających.

Zadania lotnictwa wojsk lądowych²³ skupiają się głównie na udzielaniu wsparcia własnym oddziałom i związkom taktycznym, w szczególności poprzez niszczenie sił pancernych, umocnionych stanowisk obronnych i środków ogniowych przeciwnika. Służą temu śmigłowce bojowe z wyposażeniem i uzbrojeniem dostosowanym do prowadzenia tego rodzaju działań. Wykonuje także zadania rozpoznawcze, transportowo-desantowe i specjalne. W szeregu podstawowych zadań na pierwszy plan wysuwa się także naziemne wspieranie operacji lądowych i morskich, zmierzających do opanowania z powietrza ważnych obiektów przeciwnika, a także dezorganizacja ruchu odwodów oraz niszczenie sił i środków wsparcia logistycznego.

Biorąc pod uwagę zadanie Marynarki Wojennej w aspekcie wspierania obronności państwa, należy uznać za jej główne zadanie zapewnienie bezpieczeństwa interesów państwa na morzu. W związku z tym lotnictwo Marynarki Wojennej skupiać się będzie na zapewnieniu wczesnego wykrycia symptomów zagrożenia bezpieczeństwa państwa od strony morza i utrzymania wysokiej gotowości bojowej i mobilizacyjnej do realizacji zadań ostroiny operacyjnej morskiej granicy państwa i polskich obszarów morskich.

²² E. Zabłocki i in., *Zarys użycia lotnictwa wojskowego*, Dowództwo Wojsk Lotniczych i Obrony Powietrznej, Poznań 1999, s. 13–16, [w:] S. Zajas, op. cit.

²³ Na podstawie: <http://www.army.mil.pl/index.php/rodzaje-wojsk> (dostęp: 4.04.2012 r.) oraz <http://lotniczapolska.pl/Lotnictwo-wojsk-ladowych-,233> (dostęp: 5.04.2012 r.).

Ponadto, jego rola to również udział w ratowaniu życia w polskiej strefie ratownictwa SAR (Search and Rescue) oraz ratownictwo załóg samolotów we współdziałaniu z Wojskami Lotniczymi i Obrony Powietrznej. Dodatkowymi zadaniami są²⁴:

- utrzymywanie gotowości do udziału w misjach pokojowych organizacji międzynarodowych oraz uczestniczenia w programie „Partnerstwo dla Pokoju”, a także współpracy bilateralnej i multilateralnej z siłami morskimi innych państw;
- odparcie uderzeń przeciwnika z kierunku morskiego;
- realizacja programowych zadań szkolenia bojowego jednostek i przygotowanie sił do realizacji zadań w czasie zagrożenia i wojny;
- utrzymanie panowania na morzu w przybrzeżnej strefie obrony.

Lotnictwo Służb Porządku Publicznego w systemie obrony Rzeczypospolitej Polskiej również ma kluczowe znaczenie. Analizując zdania poszczególnych elementów Lotnictwa Służb Porządku Publicznego, a w szczególności lotnictwa Policji oraz Straży Granicznej, można zaryzykować stwierdzenie, że składowe te w głównej mierze odpowiadają za bezpieczeństwo i obronę obywateli, a przez to całego kraju.

Lotnictwo Policji jest w głównej mierze odpowiedzialne za²⁵:

- prowadzenie działań pościgowo-blokadowych;
- poszukiwanie zwłok za pomocą urządzeń termowizyjnych;
- udział w operacjach policyjnych związanych z zabezpieczeniem porządku i bezpieczeństwa publicznego w czasie trwania imprez masowych o podwyższonym stopniu ryzyka oraz podczas zabezpieczenia szczególnej rangi uroczystości państwowych i kościelnych, w tym również wizyt VIP;
- udział w zabezpieczeniach policyjnych prowadzonych akcji ratowniczych w związku z zaistniałymi katastrofami i klęskami żywiołowymi, w tym możliwość wykonania akcji ratowniczej wobec ofiar na terenach trudno dostępnych (użycie lin desantowych do przetransportowania ofiar w miejsca bezpieczne).

Lotnictwo Policji swoje zadania realizuje również w zakresie ochrony przeciwpożarowej (rozpoznanie zagrożeń kompleksów leśnych, przekazywanie informacji o ogniskach pożarów), w zakresie zabezpieczenia prewencyjnego porządku na akwenach wodnych oraz udziału w akcjach ratowniczych. Współdziała również z patrolami ruchu drogowego na trasach centralnej koordynacji służby oraz z pozostałymi patrolami będącymi w służbie patrolowo-obchodowej, a także nadzoruje z użyciem śmigłowca wszelkie konwoje wartościowe oraz konwoje dzieł sztuki, które objęte są gwarancjami rzą-

²⁴ Na podstawie: <http://www.mw.mil.pl/index.php?akcja=lotnictwo> (dostęp: 11.04.2012 r.).

²⁵ Na podstawie: Zarządzenia nr 1158 Komendanta Głównego Policji z dnia 17 października 2005 r. w sprawie powołania oraz określenia organizacji, zakresu działania i właściwości terytorialnej służby Lotnictwo Policji. (Dz.Urz. z 2005 r. Nr 17, poz. 117), a także strona internetowa: http://www.policja.pl/portal/pol/38/877/Lotnictwo_w_Policji.html, (dostęp: 12.03.2012 r.).

dowymi. Natomiast w zakresie zwalczania przestępczości kryminalnej i gospodarczej sprowadza się m.in. do obserwacji rejonów szczególnie zagrożonych przestępczością pospolitą i zorganizowaną, osłony i wspomagania działań operacyjnych, zapewnienia szybkiego przemieszczenia na miejsce zdarzenia policjantów, czy udziału w akcjach policyjnych.

Wskazując zadania²⁶ lotnictwa Straży Granicznej w systemie obronnym, należy skupić się na lotach:

- patrolowo-rozpoznawczych i poszukiwawczych w strefie nadgranicznej,
- patrolowo-rozpoznawczych nad polskimi obszarami morskimi,
- w trybie nadzwyczajnym w ramach prowadzenia działań granicznych,
- w celu prowadzenia operacji przestrzeni powietrznej,
- na rozpoznanie i wykrywanie w terenie zdarzeń lub zjawisk, które mogą być przyczyną powstania sytuacji nadzwyczajnych,
- w celu uzyskania danych o obszarach trudno dostępnych do planowania służby granicznej w strażnicach,
- ewakuacyjno-desantowych nad lądem i akwenami wodnymi,
- w celu wykrywania przestępstw przeciwko środowisku naturalnemu,
- w ramach zwalczania klęsk żywiołowych oraz katastrof przemysłowych czy ekologicznych.

Istotny jest również udział w akcjach poszukiwawczo-ratowniczych załóg statków powietrznych w ramach systemów ratownictwa lotniczego, udział w akcjach poszukiwawczo-ratowniczych na polskich obszarach morskich, transportowanie drogą powietrzną sprzętu specjalistycznego, upoważnionych funkcjonariuszy i innych osób oraz dokumentów, a także przewożenie statkami powietrznymi broni i materiałów niebezpiecznych.

Podsumowując, należy zwrócić uwagę, jak szeroki zakres działań lotnictwa państwowego związany jest z obronnością naszego kraju. Praktycznie rzecz biorąc, wszystkie zadania wykonywane przez lotnicze formacje wojskowe oraz służb porządku publicznego starają się zagwarantować bezpieczeństwo i porządek publiczny, a przez to również skuteczne funkcjonowanie systemu obronnego państwa.

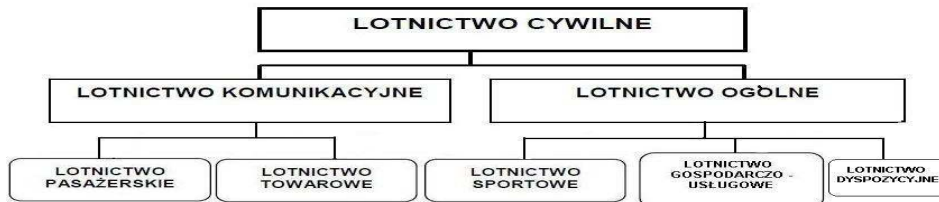
Lotnictwo cywilne w systemie obronnym

Lotnictwo cywilne jest przeznaczone do wykonywania przewozu osób i ładunków, jest elementem transportu i dysponuje znacznymi zasobami, które w sytuacji zagrożenia bezpieczeństwa państwa zdecydowanie mogą zostać wykorzystane na potrzeby obronne.

²⁶ Na podstawie: Zarządzenie Nr 54 Komendanta Głównego Straży Granicznej z dnia 15 listopada 2002 roku oraz http://www.muzeumsg.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=155%3Arodki-transportu-od-1991&catid=13%3Asystem-ochrony-granic&Itemid=26&showall=1 (dostęp: 22.03.2012 r.).

W miarę powstawania nowych, nieraz spektakularnych osiągnięć nauki i techniki, lotnictwo cywilne natychmiast reaguje pojawianiem się nowych jego rodzajów.²⁷ Świadczy to o jego zdolnościach przystosowania się do zmieniających się warunków otoczenia, cesze elastyczności oraz wielorakim sposobie wykorzystania.

Stale rosnące zapotrzebowanie na wszelkiego rodzaju usługi lotnicze powodowało wyspecjalizowanie się różnorodnych cywilnych usług lotniczych. Dlatego też w toku rozwoju transportu lotniczego głównym kryterium podziału lotnictwa cywilnego stało się jego przeznaczenie. Klasyfikacja lotnictwa cywilnego przedstawia poniższy rysunek 3.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: E. Zabłocki, *Lotnictwo cywilne...*, op. cit., s. 9.

Rys. 3. Podział lotnictwa cywilnego

Zakres i sposoby wykorzystania wszelkich zasobów obronnych tego rodzaju lotnictwa należy rozpatrywać w aspekcie zagrożeń powietrznych, a także celów działań narodowych i sojuszniczych sił powietrznych, zarówno w czasie pokoju, kryzysu i wojny.

Lotnictwo komunikacyjne zajmuje się przewożeniem w zorganizowany sposób osób, towarów i poczty statkami powietrznymi i charakteryzuje się największymi prędkościami przewozowymi, dostosowanymi do typu statku powietrznego²⁸.

Cennym potencjałem lotnictwa cywilnego, w tym lotnictwa komunikacyjnego, który może zostać wykorzystany na potrzeby obronne, są statki powietrzne mogące mieć zastosowanie podczas uzupełniania floty transportowej lotnictwa wojskowego.

Utrzymywanie w czasie pokoju dużej liczby wojskowych samolotów transportowych jest niezwykle kosztowne i nie zawsze racjonalne. Polska, tak jak inne państwa, może i powinna wykorzystać w tym celu, choć w ograniczonym zakresie, lotnictwo cywilne²⁹.

²⁷ E. Zabłocki, *Lotnictwo cywilne...*, op. cit., s. 7.

²⁸ Ibidem, s. 10.

²⁹ E. Zabłocki, *Zasoby obronne...*, op. cit., s. 213.

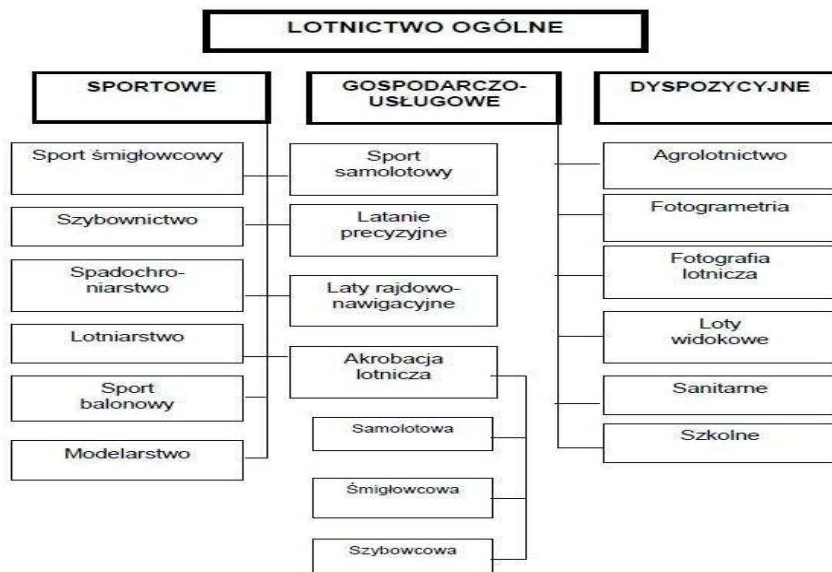
Ponadto, statki powietrzne, które są w dyspozycji prywatnych przedsiębiorstw lotnictwa pasażerskiego i towarowego, mogą zostać użyte podczas transportu lotniczego wojsk i lekkiego sprzętu wojskowego (np. w statkach powietrznych pasażerskich chociażby w lukach bagażowych).

Źródło: E. Zabłocki, *Lotnictwo cywilne...*, op. cit., s. 10.

Rys. 4. Podział lotnictwa komunikacyjnego

Charakteryzując zastosowanie lotnictwa ogólnego, należy zauważyć, że przedmiotem jego zainteresowań i działalności są loty dyspozycyjne zarówno na użytek własny, jak i różnych firm lub korporacji. Podział lotnictwa ogólnego ze względu na jego zastosowanie przedstawia rysunek 5.

Źródło: E. Zabłocki, *Lotnictwo cywilne...*, op. cit., s. 122.

Rys. 5. Podział lotnictwa ogólnego

Zasobami lotnictwa ogólnego na potrzeby obronne mogą być zasoby lotnictwa gospodarczo-usługowego, a w szczególności wykonywanie zdjęć i pomiarów z powietrza jako specyficzna forma rozpoznania lotniczego w czasie zagrożenia lub wojny. Posłużyć by mogły również do powietrznego patrolowania obszarów objętych potencjalnymi zagrożeniami, czy pomocy w usuwaniu skutków zaistniałych sytuacji kryzysowych.

Ważnym i społecznie użytecznym działem jest lotnictwo sanitarne. Lotnictwo ogólne obejmuje także lotnictwo szkolne, które w przeszłości spełniało bardzo ważną, a nawet czołową rolę w przygotowaniu kadry nie tylko dla cywilnego lotnictwa zawodowego, lecz także dla lotnictwa wojskowego³⁰.

W odniesieniu do lotnictwa cywilnego regulacje prawne określają zakres i zasady przygotowania transportu lotniczego na potrzeby obronne kraju.

Można je podzielić na cztery grupy zadań³¹:

- zapewnienie Siłom Zbrojnym niezbędnej ilości statków powietrznych;
- przygotowanie statków powietrznych do wykonywania zadań w czasie kryzysu lub wojny na rzecz Sił Zbrojnych, organów administracji publicznej oraz w zakresie obrony cywilnej;
- przygotowanie i utrzymanie ustalonych przez Ministra Obrony Narodowej lotnisk oraz innych urządzeń i zaplecza technicznego lotnictwa cywilnego, przewidzianych do wykorzystania w czasie wojny na potrzeby Sił Zbrojnych oraz do innych celów;
- przygotowanie organizacyjne do ograniczenia lub zawieszenia ruchu lotniczego cywilnych statków powietrznych oraz podporządkowania przestrzeni powietrznej wymogom operacyjnym lotnictwa wojskowego w okresie zagrożenia państwa oraz w czasie wojny.

Z punktu widzenia funkcjonalnego, głównymi elementami, które mogłyby stanowić doskonałe zaplecze obronne lotnictwa cywilnego są³²:

- całokształt infrastruktury lotnictwa cywilnego,
- wszystkie środki transportu lotniczego,
- instytucje, organizacje i przedsiębiorstwa lotnicze,
- złożony system zarządzania ruchem lotniczym,
- zasoby kadrowe.

Argumentami za wykorzystaniem infrastruktury lotnictwa cywilnego w omawianym kontekście są liczne porty lotnicze, lotniska i lądowiska, czyli infrastruktura punktowa, oraz infrastruktura techniczna i drogi lotnicze (infrastruktura liniowa). W układzie geograficznym naszego kraju, porty lotnicze zlokalizowane są nierównomiernie, podobnie jak lotniska i lądowiska. Zatem uzasadnione jest przypuszczenie o możliwości dostosowania ich, w czasie zagrożeń i wojny, na potrzeby obronne – chociażby okresowe

³⁰ Ibidem, s. 123.

³¹ Ibidem, s. 208.

³² Ibidem, s. 210.

bazowanie statków powietrznych, przewożenie rannych do szpitali, tankowanie śmigłowców, czy przemieszczanie się małych grup żołnierzy w celu wykonania zadania. Za taką opcją przemawiają również parametry większości dróg startowych, które umożliwiają starty i lądowania samolotów bojowych oraz średnich i dużych samolotów transportowych.

Równie kluczowe znaczenie w kontekście zasobów obronnych odgrywa Aeroklub Polski, który zrzesza kilkadziesiąt aeroklubów regionalnych. Prowadzenie szkolenia lotniczego, które jest jednym z głównych zadań Aeroklubu, może zaowocować w czasie kryzysu czy wojny. Ponadto, w tym okresie Aeroklub może wykonywać działania z zakresu rozpoznania, wykrywania, oraz usuwania skutków sytuacji kryzysowej.

Ważnym i specyficznym zasobem lotnictwa cywilnego jest cywilno-wojskowy system zarządzania ruchem lotniczym – zarówno z punktu widzenia materialnego, jak i kadrowego. System spełnia znaczącą rolę w realizacji jednego z najważniejszych zadań Sił Powietrznych w okresie pokoju, jakim jest kontrola przestrzeni powietrznej.³³ Kontrola przestrzeni powietrznej zapewnia informacje o incydentalnych naruszeniach, a informacje z rozpoznania powietrzno-kosmicznego są wykorzystywane do oceny sytuacji militarnej w skali strategicznej.

SUBJECT MATTER AND FIELD OF AVIATION RESEARCH VERSUS DEFENCE

Abstract: The article deals with the identification of aviation from the defence sciences' perspective. The content relates to aviation characteristics, its components, both the civilian and military ones, tasks performed by various aviation units in the context of our national defence in peacetime, crisis and war. The paper also includes the synthesis of issues connected with the use of state and civil aviation for Poland's defence needs.

³³ Ibidem, s. 214.